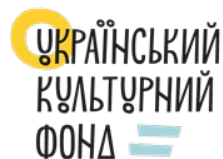

Благодійне товариство допомоги особам з
інвалідністю внаслідок інтелектуальних
порушень «Джерела»

За підтримки

Методичні рекомендації щодо підготовки соціально-інтерактивної вистави за участі людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень

розроблено в рамках проекту БТ «Джерела» «Соціально-інтерактивна вистава «Право Є?» за
мотивами «Конвенції ООН про права людей з інвалідністю», за фінансової підтримки Українського
культурного фонду в рамках програми «Інклюзивне мистецтво»

Розроблено: Наук Т. В., керівник соціально-інтерактивного театру Благодійного
Товариства «Джерела»

2019 рік

Видання підготовлено за підтримки Українського культурного фонду. Позиція українського
культурного фонду може не збігатись з думкою автора

ЗМІСТ

ВСТУП

1. Соціально-інтерактивний театр як інноваційна методика роботи серед різних прошарків суспільства, направлена на вирішення соціальних проблем.
2. Використання методів партисипативного театру та інших паратеатральних методів в процесі створення соціально-інтерактивної вистави.
3. Корекційно-розвивальні та психотерапевтичні можливості мистецтва в роботі з особами з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Досвід створення та роботи соціально-інтерактивного театру Благодійного товариства «Джерела».
4. Підготовка соціально-інтерактивної вистави.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Цю методику розроблено в процесі реалізації проекту БТ «Джерела» Соціально-

інтерактивна вистава «Право Є?» за мотивами «Конвенції ООН про права людей з інвалідністю», за фінансової підтримки Українського культурного фонду в рамках програми «Інклюзивне мистецтво».

Основною метою розробки методичних рекомендацій є розповсюдження досвіду створення соціально-інтерактивної вистави за участі людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Організації та спеціалісти, які працюють із людьми з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень завдяки представленим методичним рекомендаціям матимуть змогу створювати соціально-інтерактивні театри та готувати інтерактивні вистави зі своїми клієнтами, членами організації.

У 2009 Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю, тим самим взяла на себе зобов'язання забезпечувати і заохочувати повну реалізацію всіх прав людини і розширення участі осіб з інвалідністю в громадському, політичному, економічному, соціальному та культурному житті за рівних можливостей. Наголошуючи на важливості актуалізації проблем інвалідності як складової відповідних стратегій сталого розвитку, необхідно зауважити, що сприяння повному здійсненню своїх прав і свобод людьми з інвалідністю, а також їх повноцінна участь дасть змогу зміцнити таких людей почуття причетності і досягти значних успіхів у людському, соціальному та економічному розвитку суспільства та викоріненні убогості.

У 2012 році в Комітеті ООН з прав осіб з інвалідністю було представлено початкову доповідь України щодо впровадження адміністративних та інших заходів для здійснення прав, що визнаються в цій Конвенції. В заключних зауваженнях щодо первинного звіту України Комітет продемонстрував свою стурбованість медичним підходом до інвалідності, широкою інституціоналізацією людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень по всій країні (близько 60 тисяч поміщено до інтернатних закладів), рекомендував підхід, заснований на правах людини, та закликав навчати та підвищувати обізнаність професіоналів, політиків, громадськості загалом щодо прав осіб з інвалідністю відповідно до Конвенції ООН про права людей з інвалідністю.

Соціально-інтерактивна вистава «Право Є?», яка була створена за мотивами Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, продемонструвала різноманітні аспекти порушення прав людей з інвалідністю та дала змогу глядачу відчувати свою причетність до необхідних змін у суспільстві.

Основною метою проекту під час його реалізації було подолання стереотипів, стимулювання суспільної цікавості до інклюзивного театрального мистецтва та підвищення рівня обізнаності професіоналів, політиків, громадськості загалом щодо прав осіб з інвалідністю відповідно до Конвенції ООН, в тому числі і культурних, та їх порушень.

1. Соціально-інтерактивний театр як інноваційна методика роботи серед різних прошарків суспільства, направлена на вирішення соціальних проблем.

Інтерактивний театр - це інноваційна методика, що передбачає включення в події вистави глядачів, які цю виставу дивляться, тим самим підтримуючи принцип інклюзії. Хід інтерактивної вистави потребує від глядачів певних дій (можливо, голосування, відповідей на поставлені запитання, виконання певної ролі в окремих сценах і тд.).

Така вистава, як і всі інші, має розвиватися за чітким сюжетом, але тут передбачає й участь глядача, який, можливо, впливає й на розвиток самого сюжету. Сценарії, зазвичай, пишуться на основі зразків, що мали місце у реальному житті. Для активізації глядацької уваги та зацікавлення глядача використовуються прийоми, які щоразу викликають нову хвилю уваги та зацікавленості (поява нових діючих осіб,

демонстрація візуальних ефектів, зміна темпу музики, трансформація предметів, що знаходяться на сцені, перевдягання тощо).

Серед основних функцій інтерактивного театру можна виділити пізнавальну, комунікативну, профілактичну, корекційну, терапевтичну тощо. Реалізація цих функцій сприятиме становленню соціальної компетентності особистості, кращому розумінню соціальних ролей, а отже, їх сприйняттю та кращій творчій обробці, виробленню внутрішніх механізмів для запобігання тим життєвим чинникам, що призводять до життєвої некомпетентності, дезадаптації та маргіналізації особистості.

У ході роботи інтерактивного театру отримуємо наступні результати заходів:

- набуття навичок безпечної поведінки та прийняття найбільш вдалих рішень;
- надання корисної інформації (правової, медичної тощо) незахищеними верствам населення і передача їм позитивного соціального досвіду;
- отримання людиною, що знаходиться в проблемній ситуації, нового досвіду для вирішення даної проблеми;
- обговорення та спільний пошук шляхів вирішення соціальних проблем з глядачами.

Крім того, беззаперечним є те, що інтерактивний театр створює безпечне середовище, яке дозволяє аудиторії переглянути свої переконання і сприйняти проблеми, зробити усвідомлений вибір, переконавши глядачів у тому, що вони можуть змінити свою власну реальність; розширити можливості активності у своєму майбутньому, сприяти вирішенню соціальних проблем.

В основі інтерактивного театру закладені:

- *театральна техніка вербатім*. Суть техніки полягає у створенні театральної вистави, що передбачає відмову від залученої ззовні літературної п'єси. Матеріалом для кожної вистави служать інтерв'ю з представниками тієї соціальної групи, до якої належать герої запланованої постановки. Розшифровки інтерв'ю й становлять канву та діалоги вербатіма (документальної п'єси)
- *перформанс* - форма сучасного мистецтва, в якій твір становлять дії художника або групи в певному місці і в певний час. До перформансу можна віднести будь-яку ситуацію, що включає чотири базові елементи: час, місце, тіло художника і ставлення художника і глядача),
- *імпровізація* (гра, дії актора, створення сценічного образу та власного тексту під час театральної постанови, не за сценарієм).

Соціально-інтерактивний театр для людини з інвалідністю створює умови для розвитку творчої особистості, забезпечує зайнятість, включення до місцевої спільноти, реалізацію у суспільно – корисній діяльності, а також соціалізацію молоді з інвалідністю в наслідок інтелектуальних порушень. Для суспільства такий театр може стати агентом змін, інструментом дестигматизації, засобом інформування та неформальної освіти. Залучення людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень до діяльності соціально-інтерактивного театру дає можливість таким людям бути активними учасниками культурного життя, розвивати та використовувати свій творчий потенціал не тільки для власного блага, а й для збагачення всього суспільства. Театральна діяльність спрямовується на створення тематичних вистав, які сприяють приверненню уваги громадськості до порушення прав таких людей та попередження поміщення людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень у інтернатні заклади, що сприяє

підвищенню усвідомлення суспільством важливості впровадження
деінституціоналізації.

2. Використання методів партисипативного театру та інших паратеатральних методів в процесі створення соціально-інтерактивної вистави.

Великі можливості в процесі розробки сценарію та підготовки соціально-інтерактивної вистави дають театральні методи партисипативного театру (театру участі): форум-театру, плейбек-театру, документального театру, а також драматерапевтичні та інші паратеатральні методи.

В першу чергу необхідно зазначити театр Аугусто Боалья – «театр пригноблених». Аугусто Боаль у своїх роботах розвивав ідеї Бертольда Брехта про те, що театр повинен бути інструментом соціальних перетворень. Театр Боалья націлен на глядачів, які страждають від будь-яких форм пригноблення: від соціального та фізичного (експлуатація, зловживання владою, расизм, сексизм, ксенофобія, насилля у сім'ї тощо) або психічного (манії, страхи, неможливість спілкування з іншими. Боаль вчить свою аудиторію, виділяти та усвідомлювати конкретну форму свого пригноблення та дуже активно, виходячи на сцену, долучатися до дії та впливати на процес, що може призвести до зміни ситуації. Найчастіше Боаль використовує метод форум-театра. Форум-театр – це театральна гра, у якій проблема показана у нерозв'язаній формі, а публіку, знову в якості глядачів-акторів, запрошують запропонувати рішення та показати їх на сцені. Проблема тут завжди пов'язана з ситуацією пригноблення, в якій зазвичай є видимі гнобителі та головний герой, якого пригноблюють. У чистому вигляді і актори, і глядачі-актори є жертвами пригноблення, про яке йдеться. Саме тому вони можуть запропонувати альтернативні рішення, адже вони особисто мають досвід пригноблення. Після першого показу сценки, яку називають «моделлю» (це може бути і повноцінна вистава), актори показують її знову в трохи прискореному темпі, повністю відтворюючи первинний сценарій, допоки хтось із глядачів не вигукне «Стоп», займе місце головного героя та спробує подолати гнобителів. Ця гра - форма змагання між глядачами акторами, які намагаються вивести сценку до іншого фіналу (в якому коло пригноблення зруйновано), і акторами, які навмисно роблять усе можливе, щоб привести її до первинного завершення (у якому пригноблення подолано, а гнобителі перемагають). Процесом керує людина, яку називають Джокером, функція якого полягає в забезпеченні плавного протікання гри та ознайомленні глядачів із правилами. Результатом стає об'єднання знань, тактики та досвіду, а також те, що Боаль називає «репетицією реальності». Оскільки цій формі театру вже понад двадцять років, існує багато варіацій цієї методики по всьому світу. Її використовують у школах, на фабриках, центрах для літніх людей, громадських центрах, з безпритульними, людьми з інвалідністю, представниками етнічних меншин і так далі – в будь-якій спільноті, яку об'єднує спільне пригноблення. Мета форум-театру – завжди стимулювати дискусію (у формі дій, а не тільки слів), показати альтернативи, дати людям можливість стати головними героями власного життя. З форум-театру розвиваються інші методи Боалья, такі як «законодавчий театр» або «політичний театр» - який дозволяє глядачам-виборцям вносити свої пропозиції до змін у законодавстві стосовно деяких соціальних груп; «невидимий театр» - коли звичайні пішоходи стають учасниками театральної дії. «Театр образів» - це низка вправ та ігор, створених для виявлення важливих істин про громади та культури, не вдаючись при цьому до усного мовлення, хоча слова можна додавати під час різноманітних динамізацій образів. Учасники театру образів створюють нерухомі образи свого життя, почуттів, досвіду пригноблення; група пропонує назви або

теми, а потім окремі особи «ліплять» об'ємні скульптури на ці теми, використовуючи власне тіло та тіла інших в якості «глини». Однак робота з образами ніколи не залишається статичною. Як і в усіх вправах театру пригноблених, нерухоми образ є лише точкою відліку або прелюдією до дії, яка розгортається у процесі динамізації, оживлення образів та виявлення мотивації та спрямування, що притаманні певним образам. Іншими словами ідея полягає у тому, що «картинка краща за тисячу слів», що наша надмірна залежність від слів може навпаки затьмарити розуміння важливих речей, а не прояснити їх, що образи можуть бути ближчими до наших справжніх почуттів, навіть до наших підсвідомих почуттів, ніж слова, адже про це «думання власними руками» може оминати цензуру нашого мозку та «поліцейських в голові», які з'явилися там завдяки впливу суспільства або особистого досвіду. Багатозначність образів є важливим фактором у цій роботі. Група людей буде бачити цілу низку різних, але часто інтригуючи пов'язаних між собою, значень одного образу, і часто хтось помічатиме ті речі, про які скульптор і гадки не мав. Образи долають мовні та культурні бар'єри і, як показує Боаль, часто виявляють неочікувані універсалії. Крім того робота з образами, ліплення замість мовлення, може бути більш демократичною, адже в ній не мають переваги ті, хто краще володіє словом. Методи Боалья «веселка бажань» та «поліцейські у голові» знаходяться вже на грані драмотерапії, так як драматичні засоби активно протидіють наслідкам психосоціального пригноблення (внутрішній спустошеності, страхам, втраті сенсу життя тощо). У всіх цих методах Боаль використовує принцип метаксис, який означає здатність актора вільно переміщатись, усвідомлюючи це, одночасно в світі уявному та в світі «тут і зараз», тобто в «реальності образу» та в «образі реальності» [2].

Схожі процедури використовує ще один метод партисипативного театру – плейбек-театр. Плейбек-театр виник в епоху розквіту постмодерного стану суспільства (1970-ті роки). Як зазначає його засновник, американський літературний діяч Джонатан Фокс (нар. 1943), плейбек-театр є продовжувачем прадавніх традиційних ритуалів спілкування (на прикладі Непалу, культурні традиції якого він безпосередньо мав змогу вивчати, коли плем'я збиралося в коло, щоб поділитися найважливішими переживаннями одне з одним, так би мовити, разом взяти участь в індивідуальних подіях). Метою такого театру крім естетичного впливу, є і певний гармонізуючий соціальний ефект у невеликій громаді. Пейбек-театр надто співзвучний тенденціям сучасного мистецтва з його процесуальністю, інтерактивністю, індивідуалізованістю, експериментальною пошуковістю. Він в естетичних формах розробляє актуальні для сучасного суспільства теми, створює сценічні образи та публічно розгортає сценічні дії. Від звичних театрів він відрізняється обов'язковою інтерактивністю (взаємодією із глядачами) та обов'язковою імпровізацією без жодних домовленостей. Хоча актори і користуються арсеналом специфічних технік, все ж останні грають лише роль форм, у які вкладається конкретний зміст кожного конкретного глядача. Виставу плейбек-театру традиційно називають не спектаклем, а «перформансом», оскільки вона є найближчою до цієї сучасної форми мистецтва, в якій глядачам пропонується не готовий витвір, а сам процес його творення в режимі реального часу. Перформанс плейбек-театру представляє собою структуровану та композиційно завершену послідовність сценічних мініатюр за мотивами історій глядачів. Ведучий («кондактор») звертається до аудиторії з проханням поділитися емоціями, почуттями, станом або розповісти історію із особистого життя. Після короткого структурованого діалогу ведучого із залом («оповідачем»), актори, які знаходяться на сцені, імпровізують та недомовляючись один з одним втілюють запропонований сценарій з використанням спеціальних технік (форм). Імпровізація – це процес творення сценічного образу і дій, який не є цілком підготовленим і тим більше – заготовленим. Це спонтанна творчість акторів. Але мистецтво не може не мати форми. Форма обов'язково є, і було б нерозумно її не

враховувати, було б невідповідально її заперечувати. Звичайно, зміст вистави актори створюють і розгортають прямо в режимі реального часу, але способи його “оформлення” мають чіткі вимоги, розроблені протягом уже 36-річного існування плейбек-театру. Існують, наприклад, такі форми (“техніки”), як “Ім’я”, “Скульптура”, “Трансформація”, “Палітра”, “Хор”, “Клин”, “Амбівалентність”, “Коридори”, “Фото”, “Ролі”. Кожна з них підбирається під конкретну розповідь, залежно від характеру останньої. Наприклад, якщо оповідач говорить про свої вагання, сумніви, внутрішню боротьбу ідей, мотивів, емоцій, ведучий обирає техніку “Амбівалентність” (інші її назви “Пари” чи “Конфлікти”), якщо про одне домінуюче почуття – “Клин” (“Блискавка”), якщо про пригоду, у якій багато подій – “Історії в ролях” і т. ін. Всього технік плейбек-театру з усіма модифікаціями близько 200, їх поділяють на малі й великі, оповідальні та суто образні, але загальної наукової класифікації та аналізу форм плейбек-театру ще немає, принаймні у доступній літературі. Хоча є достатньо детальне описове (Салас) та методичне роз’яснення (Загряжская) найбільш поширених із них. Цінність перформанса плейбек-театру полягає не тільки в естетиці, а й в психологічних змінах окремих глядачів (знятті психоемоційного напруження, пошук внутрішніх ресурсів, підтримка інших, усвідомлення цінності власної історії). Методи плейбек-театру дозволяють працювати з різними темами через власні історії, розкривати тему з різних боків, тим самим розширювати сприйняття багатьох речей [3].

Крім того, для створення соціально-інтерактивної вистави використовуються різноманітні психодраматичні прийоми, зокрема: представлення самого себе (самопрезентація) - через короткі рольові дії протагоніст зображує самого себе чи когось дуже важливого для себе (цей прийом може бути використаний і у фазі розігріву); діалог - відображення взаємин між різними людьми у конфліктних ситуаціях; монолог - протагоніст висловлює вголос про свої почуття, ніби радиться сам із собою; дублювання - допоміжна особа виступає “психологічним двійником” протагоніста, його внутрішнім голосом; обмін ролями - дає можливість молодій людині глибше проникнути в душевний і психологічний стан інших людей; “крок у майбутнє” – розігрування різних сценаріїв розгортання життєвих подій і визначення, котрий із них є кращим. Автор психодрами – австрійський психіатр, мислитель, культурний діяч Якоб Леві Морено (1889–1974) розпочинав саме з театру – “Театру імпровізації”, який ним було створено у 20-х роках ХХ ст. У ньому Я. Л. Морено створював умови для прояву автентичності, що давало змогу гармонізувати людину – відновити психічне здоров’я та розкрити творчі здібності. Але коли його театр намагався заявляти про себе саме як про “театр” – соціально значуще явище (Відень, 1921; Нью-Йорк, 1931), він не витримував серйозної критики – не було завершеної форми, видовищності, навіть зрозумілості для зовнішнього глядача. Процедура і техніки театру імпровізації були спрямовані на вирішення передусім психотерапевтичних завдань учасників-акторів. Одночасно з театральними експериментами Я. Л. Морено створює “психодраму” – більш індивідуалізовану, непублічну практику саме психотерапії. Напевне, іншим вектором розвитку “театру імпровізації” чи “театру спонтанності” (за однойменною монографією Я. Л. Морено, 1924) можна назвати соціальний, публічний напрям [4].

Крім психодрами, яка є психотерапевтичним засобом, націленим більш на терапевтичний процес, допоміжним засобом при створенні інтерактивної вистави та в роботі з розкриттям творчого потенціалу акторів, створенню художніх форм, образів та метафор, може стати – драматерапія. Драматерапія допомагає зрозуміти та зменшити соціальні та психологічні проблеми, психічні захворювання та обмеження, вона є інструментом спрощеного символічного самовираження, завдяки якому особистість пізнає себе через творчість, який охоплює вербальні та невербальні компоненти

комунікації. Драматерапія працює з символами та метафорами, допускає стилізацію та креативність, на відміну від реалізму психодрами, де креативність націлена не на створення художніх метафор, а скоріше на пошук альтернативної позиції, моделі поведінки. Драматерапія дозволяє працювати з різними складними темами у груповому форматі, що сприяє послабленню симптоматичних проявів, пом'якшує наслідки психічних порушень та соціальних проблем, сприяє духовній та фізичній інтеграції, особистісному розвитку. Символи та метафори, які виникають в процесі драматерапевтичних занять, можуть бути використані під час створення інтерактивної вистави. Найближчим до драмотерапії терапевтичним методом є театротерапія, в якій увага приділяється не тільки процесу, а й культурному продукту, що є необхідною умовою створення соціально-інтерактивної вистави, який буде представлено глядачеві. Крім того публічні виступи орієнтовані на такі позитивні моменти, як інтеграція в суспільство людей з інвалідністю та інших мало захищених верст населення, соціальна реабілітація акторів, регулювання та підвищення мотивації, почуття власної гідності, задоволення власних потреб [4].

Всі вище зазначені паратеатральні техніки надають багатий інструментарій, який може бути використано під час тренінгів та створення сценаріїв соціально-інтерактивних вистав, заснованих на власних історіях акторів, учасників соціально-інтерактивного театру. Педагогові, який є керівником інтерактивного театру, але не має професійної театральної освіти, важливо осягнути основи режисури та сценарної майстерності, від чого залежить успіх театральної вистави. Для вистави інтерактивного театру є десять творчих кроків, зокрема: визначення теми, пошук ідеї та постановка проблеми; вибір жанру вистави; ознайомлення з якомога більшою та докладнішою інформацією з обраної теми; винайдення оригінального сценарно-режисерського ходу (комплексу прийомів, акцентів, засобів художньої виразності, які використовує режисер, щоб донести думку); написання сценарію, спираючись на правила композиції; вибір художнього оформлення вистави, костюмів; музичне оформлення вистави (необхідним є постійний звукорежисер); підбір акторів відповідно до задуму; аналіз та розмірковування над засобами активації уваги глядача; продуктивне проведення репетиційного періоду. Рекомендованим компонентом є проведення обговорення (форуму) після звершення вистави, що передбачає безпосередню участь глядачів у виставі, де озвучуються кілька варіантів рішення проблеми, відповідно, ключовим елементом є відсутність сторонньої оцінки запропонованого одним з глядачів рішення [1].

Підсумовуючи, зазначимо, що інтерактивний театр є експериментальним майданчиком для використання інноваційних прийомів та форм взаємодії, що сприяє розвитку, як в акторів, так і у глядачів, навичок аналізу моделей взаємодії між людьми, наближує їх до реального проживання різноманітних соціальних ситуацій, формує відповідні моделі поведінки та спрямовує на пошук власного місця в соціальному просторі, сприяє розвитку соціально-адаптаційного потенціалу особистості через театральні технології, встановленню міжособистісного контакту, емпатії, спрямований на активізацію творчого потенціалу та ін., а отже, створює можливість багатоаспектно формувати соціальну поведінку.

3. Корекційно-розвивальні та психотерапевтичні можливості мистецтва в роботі з особами з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень. Досвід створення та роботи соціально-інтерактивного театру Благодійного товариства «Джерела».

Корекційно-розвивальні та психотерапевтичні можливості мистецтва пропонують людині з порушеннями практично необмежені можливості для самовираження та самореалізації, як в процесі творчості, так і в його продуктах, твердженнях та пізнанням свого "Я". Створення людиною продуктів художньої діяльності спрощує процес комунікації. Цікавість оточуючих, прийняття його продуктів діяльності (малюнків, виконаних пісень, танців, театралізованих постановок) підвищує самооцінку, самосприйняття людини, заохочує до майбутньої діяльності.

Театралізована діяльність займає особливе місце серед видів художньої діяльності.

Синкретичний характер театрального мистецтва : взаємозв'язок художнього слова, музики, театралізовано-ігрової діяльності, декораційно-художнього оформлення пропонує значні можливості для розвитку творчих проявів в людей з порушеннями інтелекту, а також для розвитку особистості.

Основою для всіх видів арт-терапії є художня діяльність, завдяки якій відбувається корекція порушень у розвитку.

Про позитивний вплив мистецтва на розвиток дитини з проблемами вказував Л. С. Виготський, відзначаючи особливу роль художньої діяльності, як в розвитку психічних функцій, так і в активізації творчих проявів дітей з проблемами в різних видах мистецтва (музиці, живописі, художнього слова, театру).

Основні функції арт-терапії:

- катарсична (очищуюча, звільняє від негативних переживань);
- регулятивна (зняття нервово-психічного напруження, регулювання психосоматичних процесів, моделювання психоемоційного стану);
- комунікативно-рефлексивна (забезпечує корекцію спілкування, формування адекватної поведінки, самооцінки)

З огляду на вище зазначене, з метою реалізації корекційно-розвивальних та психотерапевтичних можливостей мистецтва в роботі з особами з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, на базі Благодійного товариства допомоги особам з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень «Джерела» у 2014 році було створено театральну студію. Всі клієнти Центру особи віком від 18 років, мають інтелектуальні порушення легкого і помірного ступеню. Характерні психологічні особливості, які спостерігаються в клієнтів організації: перевага наочно-дійового та наочно-образного мислення, слабкість активної цілеспрямованої уваги, мовні обмеження, нерозвинена емоційна сфера, нездатність до емпатії, тривожність, слабкий інтерес та невисока мотивація до діяльності, неадекватність самооцінки, розгальмованість потягів тощо.

Останнім часом стають більш популярним інтегровані програми з використанням арт-терапевтичних методик полімодального напрямку, які поєднують різні форми творчого самовираження, включаючи візуально-пластичні мистецтва, музику, співи, танець, театр, розповідь та елементи літературної творчості. Тому в роботі театральної студії було вирішено використовувати елементи різних арт-терапевтичних та театральних методик, адаптованих для потреб саме людей з порушеннями інтелекту.

Принципи роботи в групі з людьми з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень:

1. Під час тренінгу повинна бути створена доброзичлива атмосфера, терпимість і увага до внутрішнього світу учасників і їх проявів.

2. Продукти художньої діяльності учасників є об'єктивним свідченням переживань людини, що дозволяє використовувати їх для діагностики, корекції, динамічної оцінки станів та може стати матеріалом для створення сценарію вистави.

3. Створення умов для мобілізації творчого потенціалу, внутрішніх механізмів саморегуляції і зцілення, розкриття унікальної індивідуальності.

4. Кожне нове заняття повинно містити: ритуал вітання \ прощання, матеріал попереднього і нові вправи.

5. Вправи починаються з простих форм, а потім ускладнюються.

6. Заняття починається і закінчується в колі. Групове вітання, де кожному є місце для вираження, за допомогою групи, потім парна робота, а потім знову повернення в групу.

7. Наявність рамки (правил, завдань), при повній свободі всередині виконуваного завдання - то, що дає опору і можливість самовираження.

8. Терпіння і прийняття до можливостей кожного.

9. Відсутність очікування ідеального результату.

В роботі студії при використанні арт-терапевтичних методів та методів партисипативного театру можуть вирішуватись наступні завдання:

- підвищення творчої активності студійців, розвиток їх творчих здібностей;
- розвиток пізнавальної сфери (сприйняття, активної уваги, пам'яті, мислення тощо);
- корекція емоційних і поведінкових порушень (тривожність, агресивність, гіперактивність, тощо);
- розвиток емоційно-вольових якостей, емпатії;
- вдосконалення навичків спілкування (вербального та невербального) та спільної діяльності

В якості основної організаційної форми арт-терапевтичної роботи в студії вибрана групова арт-терапія. Заняття відбуваються два рази на тиждень, тривалість півтори-дві години.

Структура заняття:

Початок. Заняття починається з кола, де студійці мають змогу розповісти про свій настрій та очікування. З цією метою використовуються різні вправи, такі як "Покажи настрій тілом".

Розминка. Студійцям пропонуються різні вправи з психогімнастики, театральних акторських тренажів, пантоміміки, вправи на артикуляцію, з використанням елементів музикотерапії, вокалотерапії та танцювально-рухової терапії, методів форум-театру, плейбек-театру.

Основна частина. Показ етюдів, елементи імпровізації, театралізація творів, форму-татр, плейбек-театр, документальний театр.

Заклучна частина. Коло настрою та вражень після заняття.

Окремою формою роботи є підготовка звітних виступів та концертів з періодичністю раз в два-три місяці.

Можливість участі у концерті чи виступі дуже мотивує клієнтів Центру, сприяє атмосфері зближення, відчуття спільної діяльності, підвищує настрій і творчу активність.

Висновки про вплив занять в театральній студії на формування творчих можливостей клієнтів центру потребують лонгетюдного дослідження. Але використовуючи метод спостереження протягом 5 років за роботою студійців на заняттях не тільки театральної студії, а й в процесі вільного спілкування та відгуки педагогів, можна зробити наступні висновки стосовно впливу методик арт-терапії на розвиток особистості та її творчих можливостей:

– мотив самовираження сприяє творчій активності клієнтів, що спонукає їх до творчої діяльності, підвищує інтерес до неї. Це проявляється під час підготовки

виступів, концертів у формі підвищеної цілеспрямованої активності, пропозиції ідей і бажанні приймати участь у заходах;

– висока мотивація і підвищення інтересу до творчої діяльності сприяє концентрації уваги, активізує пам'ять та уяву;

– заняття з використанням деяких методик арт-терапії сприяють ефекту "катарсису" та розвивають емпатію, що позитивно впливає на емоційну сферу, що неодноразово спостерігалось в процесі роботи.

– робота в студії сприяє сближенню, налагодженню атмосфери довіри і розуміння, що позитивно впливає на ситуацію в колективі, допомагає вирішувати конфліктні ситуації, підвищує комунікативні навички та самооцінку;

Таким чином заняття в театральній студії з використанням арт-терапевтичних методик полімодального напрямку та методів партисипативного театру, сприяють створенню творчої атмосфери та впливають на розвиток творчих можливостей, шляхом підвищення мотивації до самовираження, що впливає на творчу активність та реалізується у творчій діяльності, а також поступово формують готовність в акторів досліджувати складні теми власного з життя тем та створювати соціально-інтерактивні вистави.

4. Підготовка соціально-інтерактивної вистави.

Підготовку соціально-інтерактивної вистави можна розділити на 4 етапи:

1. Виявлення проблеми або тематики, з якою буде працювати соціально-інтерактивний театр.
2. Розробка театального тренінгу з використанням театральних технік партисипативного театру (форум-театру, плейбек-театру, документального театру), а також драматерапевтичних технік, з метою ознайомлення з темою та створення сценарію соціально-інтерактивної вистави, заснованого на власних історіях учасників. Проведення театального тренінгу.
3. Репетиції соціально-інтерактивної вистави.
4. Покази соціально-інтерактивної вистави.

1 етап. Виявлення проблематики або теми, з якою буде працювати соціально-інтерактивний театр.

В процесі діяльності соціально-інтерактивного театру встановлюються довірливі стосунки між усіма учасниками процесу, можуть підійматися та висвітлюватися різні проблемні ситуації з життя акторів. Заняття з використанням методики плейбек-театру вчать основам рефлексії та допомагають проаналізувати різні життєві ситуації з різних сторін, виявити основні почуття, сховані потреби, розібрати суть конфліктних ситуацій. Також під час занять з використанням технік плейбек-театру можливо виявити основні теми та проблеми, які потім можна використовувати, як ключові при розробці ідей вистави.

Методика форму-театру дозволяє виявити ситуації пригноблення та знайти нові рішення.

Драматерапевтичні техніки надають можливість проживати різні почуття. Символи та метафори, які виникають в процесі драматерапевтичних занять, можуть бути використані під час створення інтерактивної вистави.

Так в процесі занять соціально-інтерактивного театру Благодійного товариства «Джерела» було виявлено наступні ситуації пригноблення та дискримінації пов'язані з реалізацією прав людей з інвалідністю: право на сім'ю, на роботу, на участь у виборах

тощо. Тому, виникла ідея проекту «Соціально-інтерактивної вистави «Право Є?» за мотивами «Конвенції ООН про права людей з інвалідністю» за участі людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, учасників соціально-інтерактивного театру БТ «Джерела».» Цей проект надав можливість акторам говорити та проявляти зі сцени власні переживання та почуття щодо ситуації дискримінації їх прав та стати агентами змін у суспільстві.

2 етап. Розробка театрального тренінгу з використанням театральних технік партисипативного театру (форум-театру, плейбек-театру, документального театру), а також драматерапевтичних технік, з метою ознайомлення з темою та створення сценарію соціально-інтерактивної вистави, заснованою на власних історіях учасників. Проведення театрального тренінгу.

Організація та проведення тренінгу включає в себе, наступні дії:

- Відбір учасників тренінгу
- Організація тренінгу
- Розробка програми тренінгу
- Проведення тренінгу
- Створення сценарію
- Аналіз результатів тренінгу

Відбір учасників тренінгу відбувається з огляду на можливість брати участь у театральних заходах, в тому числі і показах. Серед учасників тренінгу можуть бути люди з порушеннями мовлення, в такому випадку необхідно знаходити певні способи невербальної комунікації, які допоможуть людині розкрити свій внутрішній світ: жести, пластичний рух, танець. Важливим, на наш погляд є можливість залучення волонтерів з числа студентської молоді, що допомагає всім учасникам процесу побачити та почути різні точки зору, можливості самовираження та експресії, збагатити свій досвід досвідом іншої людини.

Найбільш дієвим форматом тренінгу, на наш погляд, вважаємо виїзний тренінг. Такий формат дозволяє зануритись у тему, працювати з груповою динамікою, створити довірливу атмосферу у групі, проводити системну та ритмічну роботу.

Важливим етапом організації та проведення тренінгу є складання програми. Приклад програми тренінгу представлено у Додатку 1 до Методичних рекомендацій. Важливою умовою складання програми є необхідність враховувати можливості кожного з учасників тренінгу та здійснювати психологічну підтримку при роботі зі складними темами.

Під час проведення тренінгу створюється сценарій соціально-інтерактивної вистави, заснованої на власних історіях учасників, розробляється структура вистави, спираючись на знайдені форми та створені сцени під час тренінгу, з включенням монологів учасників. Драматерапевтичні техніки дозволяють наповнювати виставу художніми образами та символічним значенням. Також виставу можливо доповнювати творами поетів та письменників.

Важливим моментом соціально-інтерактивної вистави є інтервенції акторів до глядачів.

Десятиденний виїзний театральний тренінг «Право Є?» з використанням театральних технік партисипативного театру (форум-театру, плейбек-театру, документального театру), а також драматерапевтичних технік, для учасників соціально-інтерактивного театру БТ «Джерела», людей з інтелектуальними порушеннями із залученням студентської молоді у якості волонтерів проходив протягом десяти днів в Будинку транзитного перебування в м. Богуслав, Київської області. Учасниками тренінгу

стали 12 осіб з інтелектуальними порушеннями та 5 волонтерів із числа студентської молоді.

Метою та завданням тренінгу було знайомство учасників з положеннями Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, дослідження проблеми порушення прав таких людей в Україні та створення сценарію соціально-інтерактивної вистави, заснованого на власних історіях учасників.

Тематика тренінгових занять:

1. Я – особистість. Характеристики особистості.
2. Я та інші. Соціальні ролі, ідентифікації, стереотипи. Як я граю ці ролі.
3. Я - громадянин. Мої права та обов'язки.
4. Відстоювання прав та свобод, людської гідності. Проблеми дискримінації.
5. Що таке Конвенція ООН про права людей з інвалідністю. Статті Конвенції.
6. Інвалідність. Мої можливості та обмеження.
7. Які теми та статті Конвенції пов'язані з моєю особистою історією?
8. Проживання власної історії через символи та образи.
9. Обговорення загальної ідеї соціально-інтерактивної вистави.
10. Розробка сценарію соціально-інтерактивної вистави.

Розпочався тренінг із обговорення правил взаємодії під час тренінга - правила обговорювались та записувались на окремих аркушах.

Далі тренери представили себе та розповіли про проект та його мету і завдання. Для учасників соціально-інтерактивного театру «Джерела» повідомлення тренерів не стало новиною, тому що деякий час ідея проекту вже обговорювалась у театрі.

В процесі тренінгової роботи було розроблено сценарій соціально-інтерактивної вистави, який включав у себе: взаємодію акторів із глядачами (актори виходили із залу та роздавали листки з провокативними запитаннями – «Чи маєте ви право створювати сім'ю?», «Чи маєте ви право голосувати?» тощо, вкінці вистави актори роздавали глядачам паперових метеликів, метелик став символом цієї вистави), пластичні етюди, ляльковий театр, монологи акторів, хореографію.

3 етап. Репетиції соціально-інтерактивної вистави.

Важливим етапом у підготовці вистави є репетиційний період, під час якого вдосконалюються навички гри на сцені, вміння працювати у команді, вивчається текст вистави, засвоюються ролі. Важливим моментом підготовки вистави є запис звуку (голосів акторів), підбір музичного супроводу.

В процесі підготовки соціально-інтерактивної вистави «Право Є?» було вирішено використовувати запис голосів акторів у сценах з монологамі, та коментарях до дій акторів. Таке технічне рішення спрощує завдання для акторів з інвалідністю, з огляду на те, що багатьом з них важко запам'ятовувати багато тексту та голосно промовляти його зі сцени.

Також важливим етапом створення вистави є розробка костюмів та підготовка реквізиту, які зможуть доповнювати та ще більше розкривати ті образи та персонажі, що представлені у виставі.

Наприклад, в соціально-інтерактивній виставі «Право Є?» було використано чорну та білу тканини. Більшість акторів були одягнені в чорні костюми, зверху на яких асиметричні жилети, головна ж героїня, що грала образ людини, яку дискримінують, була одягнена навпаки в білий костюм та чорний жилет. Тим самим було продемонстровано «ефект білої ворони». Крила, які використано у виставі мають світлодіодні ліхтарі, які допомагають створювати світлові спец ефекти. Також із використаного реквізиту були: свічка, метелик, ляльки з лялькового театру, Конвенція про права людей з інвалідністю (друкована версія) тощо.

4 етап. Покази соціально-інтерактивної вистави.

Після показу вистави, важливо проводити обговорення з глядачами стосовно їх вражень, ідей вирішення проблемних ситуацій, проводити анкетування тощо.

В процесі показів вистави важливим є робота над згуртованістю колективу театру, почуттям відповідальності за спільну роботу та рефлексія після виступів. Після кожного виступу слід проводити обговорення: робота над помилка та труднощами, аналіз почуттів до, в процесі та після виступу, планування майбутніх виступів.

Прикладом таких обговорень можуть бути обговорення на репетиціях соціально-інтерактивного театру БТ «Джерела» після кожного виступу з соціально-інтерактивною виставою «Право Є?». Актори-учасники театру ділились своїми враженнями після виступу, пригадували помилки та планували наступні покази.

ВИСНОВКИ

Така продумана робота дозволяє вирішувати складні завдання не тільки реабілітаційного характеру (розвиток пізнавальної сфери, корекція емоційних і поведінкових порушень, розвиток емоційно-вольових якостей, емпатії, розвиток комунікативних навичок), а й створювати культурний продукт, який може викликати у глядача різні переживання, в тому числі і катарсичні, сприяти дестигматизації людини з інвалідністю та проводити профілактику процесів дискримінації у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Збірник сценаріїв інтерактивних вистав з дисципліни “Основи сценарної роботи соціального педагога” : Методичні матеріали до курсу І укладачі І. Палько, К.

Марчук. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2016. — 88 с.

2. Аугусто Боаль. Ігри для акторів та неакторів.- Переклад з англ. Вид 1-е.- Київ, 2016.-252 с.

3. Савінов В. В. Інтерактивний психологічний театр як засіб профілактики та подолання стресових ситуацій / В. В. Савінов // Профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій : навч. посіб. / Національна академія педагогічних наук України, Ін-т соц. та політ. психології ; за наук. ред. Т. М. Титаренко. – К. : Міленіум, 2011. – 272 с. – С. 189–208.

4. Валента М., Полинек М. Драматерапія. –Переклад з чешского.-М.:Когіто-Центр,2013.-208 с.

**Додаток 1 до Методичних рекомендацій
щодо підготовки соціально- інтерактивної вистави
за участі людей з інвалідністю
внаслідок інтелектуальних порушень.**

ПРОГРАМА

десятиденного виїзного театрального тренінгу «Право Є?» з використанням театральних технік партисипативного театру (форум-театру, плейбек-театру, документального театру), а також драматерапевтичних технік, для учасників соціально-інтерактивного театру БТ «Джерела», людей з інтелектуальними порушеннями (12 осіб) із залученням студентської молоді у якості волонтерів (5 осіб)

в рамках проекту БТ «Джерела» Соціально-інтерактивна вистава «Право Є?» за мотивами «Конвенції ООН про права людей з інвалідністю», за фінансової підтримки Українського культурного фонду в рамках програми «Інклюзивне мистецтво».

Дата проведення: 05 липня 2019 року – 14 липня 2019 року.

Місце проведення: Будинок транзитного перебування для осіб з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень, м. Богуслав, вул. Першого травня, 10

Мета: знайомство з положеннями Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, дослідження проблеми порушення прав таких людей в Україні та створення сценарію соціально-інтерактивної вистави, заснованого на власних історіях учасників.

Принципи роботи в групі з людьми з інвалідністю внаслідок інтелектуальних порушень:

1. Під час тренінгу повинна бути створена доброзичлива атмосфера, терпимість і увага до внутрішнього світу учасників і їх проявів.
2. Продукти художньої діяльності учасників є об'єктивним свідченням переживань людини, що дозволяє використовувати їх для діагностики, корекції, динамічної оцінки станів та може стати матеріалом для створення сценарію вистави.
3. Створення умов для мобілізації творчого потенціалу, внутрішніх механізмів саморегуляції і зцілення, розкриття унікальної індивідуальності.
4. Кожне нове заняття повинно містити: ритуал вітання \ прощання, матеріал попереднього і нові вправи.
5. Вправи починаються з простих форм, а потім ускладнюються.
6. Заняття починається і закінчується в колі. Групове вітання, де кожному є місце для вираження, за допомогою групи, потім парна робота, а потім знову повернення в групу.
7. Наявність рамки (правил, завдань), при повній свободі всередині виконуваного завдання - то, що дає опору і можливість самовираження.
8. Терпіння і прийняття до можливостей кожного.
9. Відсутність очікування ідеального результату.

Загальний розклад:

11:00 - 13:00 - Театральний тренінг

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00 - Театральний тренінг

День 1

Тема: Я – особистість. Характеристики особистості.

Мета: Знайомство учасників з метою десятиденного тренінгу та тренінгового заняття. Познайти учасників з методикою плейбек-театру, знайти спільні інтереси та вподобання учасників, дослідження теми через вивчення техніки скульптура.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, картинки з зображенням «Емоції»

11:00 – 13:00

Обговорення правил взаємодії під час тренінгів - правила обговорюються та записуються на окремих аркушах.

Розповідь тренерів про проект.

Знайомство учасників з метою та завданням 10 денного тренінгу, а саме: ознайомлення учасників з положеннями Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, дослідження проблеми порушення прав таких людей в Україні та створення сценарію соціально-інтерактивної вистави, заснованого на власних історіях учасників.

Очікування учасників та що значить ця тема для кожного.

Вправа: “ 3 клубком”

Учасники передають один одному клубочок ниток залишаючи в себе нитку та розповідають про свої очікування і те, що для них значить тема.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Знайомство учасників з темою тренінгового заняття: «Я- особистість».

Особистість-це суб'єкт соціальних відносин та свідомої діяльності.

Структура особистості: психологічні характеристики, фізіологічні особливості.

Атрибути особистості: воля, розум почуття.

Характеристики особистості: темперамент, характер, здібності, мотивація

Вправа: “Намалюй себе та презентуй”

Учасники малюють себе і пишуть такі характеристики: який в мене характер? що я люблю і можу робити? що мені хотілось би ще робити з того, що я не роблю зараз?

Вправа: “Якби я був природним явищем, то яким?”

Необхідно показати тілом та рухом себе як природне явище. Можна виконувати з тканиною.

Розглядаємо тему: «Афективна сфера особистості: емоційно-чуттєве ставлення людини до життя, взаємодія зі світом, собою іншими людьми. Почуття, бажання, потреби, імпульси, враження та переживання».

Вправа : «Зміна місцями у колі через погляд. Емоційна зустріч»

Як ми зустрічаємо один одного, як проявляємо емоції при зустрічі? Двоє зустрічаються у колі, інші називають емоції, які бачать.

Вправа : Дивимось відео про емоції. Учасники називають емоції та показують їх на сцені по одному.

Тренер розкладає картки із зображенням емоцій/почуттів та проводить обговорення.

Вправа: «Скульптура емоції у парах».

Учасники об'єднуються у пари та роблять скульптури, які відображають емоції/почуття та стосунки між людьми. Інші учасники намагаються зрозуміти, що це за емоції/почуття.

Плейбек-театр.

Тренер знайомить учасників з методикою плейбек-театру: розповідає про історію створення методу, основну мету та ідею, як і з якими темами працює плейбек-театр, показує відео про плейбек-театр, розповідає про свій особистий досвід роботи у плейбек-театрі.

Тренер пояснює, як грати форму «Скульптура». Тренер запитує у глядачів про те, як вони себе почувають, просить пригадати ситуації, коли вони відчували сильні почуття. Актори зображають почуття оповідачів у формі «Скульптура». Після кожної зіграної історії склад акторів змінюється, бажаними спробувати себе на сцені. Тренер пропонує учасникам пригадати історії, пов'язані із сильними, можливо негативними переживаннями, коли порушуються потреби учасників, а актори грають на сцені.

Тренер записує ті історії з життя учасників, які можуть стати основою сценарію, а також відмічає для себе теми, що підіймаються.

День 2

Тема: Я та інші. Соціальні ролі, ідентифікації, стереотипи. Як я граю ці ролі.

Мета: Знайомство учасників з темою тренінгового заняття через драма терапевтичні техніки. Актуалізація попередніх знань. Знайомство учасників з методикою форум-театру.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, тканина

11:00 – 13:00

Разом з учасниками пригадуємо досвід попереднього тренінгового дня та теми, з яким працювали.

Вправа: «Настрій тілом та звуком».

Учасники стають у коло. Один з учасників виражає свій настрій тілом та звуком, інші учасники повторюють його рух та звук, підтримують його. Кожний учасник має можливість висловитись.

Вправа: «Посилення почуттів»

Учасники діляться на дві команди. Одна команда спостерігає, друга розташовується на сцені один за одним. Останній учасник команди, що виступає, розвертає до себе попереднього і показує йому тілом свій стан. Другий учасник розвертає до себе того, що стоїть перед ним та посилюючи цей стан передає третьому. Таким чином всі учасники передають один одному стан першого учасника посилюючи його за кожним разом. Друга команда спостерігає, як відбувається трансформація почуттів та обговорює.

Я та інші. Дослідження теми стосунків через власні історії.

Вправа: «Вітаємося різними частинами тіла».

Учасники починають рухатись вільно по сцені. Тренер пропонує їм привітатися різними частинами тіла. Кожен учасник повинен привітатись з кожним.

Вправа: «Сіамські близнюки».

Учасники об'єднуються у пари, встають один біля одного та з'єднуються плечима. Вони повинні виконувати завдання тренера в парі і не роз'єднувати ці частини тіла. Потім тренер пропонує змінити пари та з'єднати стегна і спробувати рухатись разом. Досліджуємо тему стосунків. Тренер виписує види стосунків, які пропонують учасники, проводить обговорення.

Вправа: «Робота з тканиною».

Ведучий розкладає тканину різного кольору. Учасники обирають собі тканину, яка їм сподобалась, досліджують її, рухають нею та називають те, з чим вона асоціюється.

Вправа: «Етюди у парах з тканиною».

Ведучий пропонує учасникам обрати види відносин для етюдів, які записані на дошці, та подумати про конфлікт, який вони будуть зображати, підготувати та зобразити на сцені з використанням тканини та через метафору. Учасники обговорюють, потім показують етюд на сцені.

Плейбек-театр.

Тренер пояснює, як грати форму «Пари» та пропонує глядачам пригадати історії стосунків. Після кожної зіграної історії склад акторів змінюється, бажаними спробувати себе на сцені.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Вправа: «Прийняття у колі».

Учасники стають у коло. Один з них виходить на середину, зажмурює очі, розкручується та починає рухатись із середини кола на зустріч своїм партнерам, що стоять у колі. Партнери лагідно беруть його за плечі, розвертають та дають імпульс рухатись до інших у колі.

Учасники разом з тренерами виписують, які бувають соціальні ролі. Труднощі та переваги цих ролей. Потім кожний з учасників називає свої соціальні ролі.

Вправа: «Я в соціальній ролі».

Учасники роблять скульптури тих соціальних ролей, які вони назвали.

Досліджуємо тему взаємодії з іншими в різних соціальних ролях.

Вправа: «Дерево»

Спочатку тренер пропонує учасникам якісь ролі, потім вони самі починають їх пропонувати. Я - мати, яка сердиться/Я - дитина, яка зробила шкоду/ я -перехожий, який співчуває дитині

Форум театр.

Тренер знайомить учасників з методикою форум-театру: розповідає про історію створення методу, основну мету та ідею, як і з якими темами працює форум-театр. Тренер пояснює основні принципи форум-театру.

Тренер пропонує учасникам об'єднатись у команди та розповісти свої особисті історії, коли доводилося відчувати різні емоції перебуваючи в різних соціальних ролях. Далі учасники обирають одну з історій та роблять невеличку сценку-виставу на цю історію. Основним принципом вибору історії для інсценування є конфлікт, який присутній у цій історії. Потім кожна група проводить показ форум-вистави, яка зупиняється в той момент, де конфлікт вже досяг свого піку та нібито немає виходу. Інші учасники тренінгу намагаються знайти вихід з цієї конфліктної ситуації, пропонують свої варіанти вирішення конфлікту, замінюючи акторів у сценах.

Тренер записує ті історії з життя учасників, які можуть стати основою сценарію, а також відмічає для себе теми, що підіймаються.

День 3

Тема: Я - громадянин. Мої права та обов'язки.

Мета: Знайомство учасників з темою тренінгового заняття через драма терапевтичні техніки. Актуалізація попередніх знань.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, тканина

11:00 – 13:00

Разом з учасниками пригадуємо досвід попереднього тренінгового дня та теми, з яким працювали.

Вправа: « Робота з тканиною».

Кидаємо тканину у колі. Необхідно знайти партнера поглядом та кинути йому тканину, не домовляючись. Потім учасники починають рухатись хаотично. За сигналом ведучого, учасники зупиняються, рух продовжують ті, в кого тканина є. Ті в кого є тканина можуть в будь-який момент передати тканину та завмирають у скульптурі. Той, кому передають тканину продовжує рух.

Вправа: Учасники об'єднуються у групи по троє та розповідають один одному про те що подобається, а що ні та показують на сцені у русі.

Тренер запитує, що таке соціальна група, які ми знаємо соціальні групи?

Вправа: «Моя приналежність до групи»

Ведучий пропонує учасникам ділитися на групи за ознаками: клієнт Джерела-студент, чоловік-жінка, громадянин України\не громадянин, українець\ не українець, хто живе вдома\хто в гуртожитку, в кого довге волосся\в кого коротке, пішохід\водій, вегетаріанець\не вегетаріанець, киянин\не киянин,

Чим ми відрізняємось один від одного? Чим ми схожі?

Вправа: «Знаходимо схожість»

Учасникам необхідно знайти схожість і представити на сцені свою соціальну групу, знайти їй назву.

Потім шукаємо відмінність від іншої групи.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Вправа: «Соціометрія».

Учасники діляться на дві команди. Вигадують назву своєї команди. Ведучий дає команду вистроїтись за зростом, за кольором волосся, за довжиною волосся, за кольором очей, за літерою імені, за датою народження.

Потім об'єднатись у групи за місцем проживання, за місцем народження.

Бесіда на тему: «У якій Країні ми живемо?»

Перегляд відеоролику про Україну.

Дискусія на тему : «Я громадянин України»

Вправа: «Скульптура»

Учасники об'єднуються у групи та один з них робить скульптурну композицію «Я громадянин», обираючи на роль себе одного з учасників.

Тренер пояснює учасникам, що громадянин - це людина, яка постійно проживає в країні, користується її правами і виконує певні обов'язки.

Дискусія на тему «Мої права та обов'язки»

Вправа: Учасники виписують на листок права та обов'язки, які їм пригадалися. Потім кожен по черзі презентує свої права та обов'язки.

Плейбек театр.

Тренер пропонує пригадати історії з життя учасників, коли їх права порушувались. Актори на сцені грають почуття оповідачів.

День 4

Тема: Відстоювання прав та свобод, людської гідності. Проблеми дискримінації.

Мета: Знайомство учасників з темою тренінгового заняття через драма терапевтичні техніки. Актуалізація попередніх знань. Створення форум-вистави.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, тканина

11:00 – 13:00

Вправа: «Робота з тканиною».

Кидаємо тканину у колі. Необхідно знайти партнера поглядом та кинути йому тканину, не домовляючись. Потім учасники починають рухатись хаотично. За сигналом тренера, учасники зупиняються, рух продовжують ті, в кого тканина є. Ті в кого є тканина можуть в будь-який момент передати тканину та завмирають у скульптурі. Той, кому передають тканину продовжує рух.

Вправа: «Рожеві штанці»

Ті в кого є тканина представляють одну соціальну групу, ті, в кого немає - іншу. Тепер учасники рухаються певним чином спиною/ лицем, нижній ярус/ верхній, швидко/ повільно, скуто/ розкуто, діти/ батьки, покупець/ продавець, ученик/ вчитель.

Вправа: «Куц та баранчик».

Учасники об'єднуються у дві команди, стають близько один до одного. Одна команда грає баранчика, інша куц. Тренер пропонує дії для баранчика та куца і кожна команда починає рухатись, як один організм. Відбувається взаємодія між куцем та баранчиком.

Вправа: «Я та інші».

Учасники об'єднуються у дві команди. Одна людина з команди грає особу або предмет, що не є таким як інші. Тренер задає теми для кожної команди (Наприклад, «Стріли та мішень», «Папір та олівці», «Дитина та дорослі», «Лікар та пацієнти», «Людина з інвалідністю та люди без інвалідності».

Вправа: «Чим я відрізняюсь від інших».

Тренер просить назвати учасників ті речі, що їх відрізняють від інших.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Досліджуємо тему «Дискримінації». Тренер пропонує назвати асоціації на тему та записує їх.

Перегляд фільму «Опудало». Обговорення фільму.

Тренер пропонує пригадати історію із життя, коли учасники відчули не прийняття групою та об'єднатися у дві групи і розповісти ці історії.

Обрати одну історію із групи та зробити етюд з тканиною.

Форум-театр.

Тренер пропонує учасникам обрати одну історію, представлених в етюді з тканиною та зробити сценку-виставу на цю історію. Основним принципом вибору історії для інсценування є конфлікт пов'язаний з дискримінацією, який присутній у цій історії. Потім кожна група проводить показ форум-вистави, яка зупиняється в той момент, де конфлікт вже досяг свого піку та нібито немає виходу. Інші учасники тренінгу намагаються знайти вихід з цієї конфліктної ситуації, пропонують свої варіанти вирішення конфлікту, замінюючи акторів у сценах.

Тренер записує ті історії з життя учасників, які можуть стати основою сценарію, а також відмічає для себе теми, що підіймаються.

День 5

Тема: Інвалідність. Мої можливості та обмеження. Розробка структури сценарію.

Мета: Знайомство учасників з темою тренінгового заняття через драма терапевтичні техніки. Актуалізація попередніх знань.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, тканина

11:00 – 13:00

Вправа: «Рух та звук».

Учасники стають у коло. Кожний по черзі робить рух та звук, інші учасники повторюють.

Вправа: «Руханка»

Учасники починають рухатись хаотично, рівномірно займаючи простір зали. Зустрічають один одного поглядом і вітаються якимось чином. Потім вітаються пальцями, ліктями, колінами та ступнями. Потрібно доторкнутись до того в кого є чорний колір в одязі, довге волосся, джинси тощо.

Вправа: «Що я люблю?»

Учасники стоять у колі. Один виходить у центр кола і називає те, що він любить, інші торкаються його плеча, якщо їм подобається те саме.

Вправа: «Що я не люблю?»

Учасники стоять у колі. Один виходить у центр кола і називає те, що він не любить, інші торкаються його плеча, якщо вони не люблять те саме.

Вправа: «Що ми любимо разом»

Учасники об'єднуються у пари та з'ясовують те, що їм подобається разом. Далі тілом та звуком зображують на сцені у парі те, що їм подобається разом, інші учасники намагаються вгадати, що зображують на сцені.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Перегляд фільмів: «Мальчик с кострюлькой» та «Мой братик с луны».

Обговорення фільмів.

Що ми можемо? Чого не можемо? Які наші сильні та слабкі сторони?

Вправа: «Мої сильні та слабкі сторони»

Учасники у своїй групі записують свої сильні та слабкі сторони. Презентують на сцені у скульптурі спочатку слабкі, потім сильні.

Дискусія на тему: «Які існують види інвалідності та порушень?».

Учасники діляться своїм досвідом спілкування з людьми з різними видами інвалідності.

Презентація та обговорення «Правила спілкування з людьми з різними видами інвалідності»

Форум-театр

Тренер пропонує учасникам об'єднатись у команди та розповісти свої особисті історії, пов'язані з темою інвалідності . Далі учасники обирають одну з історій та роблять невеличку сценку-виставу на цю історію. Основним принципом вибору історії для інсценування є конфлікт пов'язаний з дискримінацією, який присутній у цій історії. Потім кожна група проводить показ форум-вистави, яка зупиняється в той момент, де конфлікт вже досяг свого піку та нібито немає виходу. Інші учасники тренінгу намагаються знайти вихід з цієї конфліктної ситуації, пропонують свої варіанти вирішення конфлікту, замінюючи акторів у сценах.

Тренер записує ті історії з життя учасників, які можуть стати основою сценарію, а також відмічає для себе теми, що підіймаються.

День 6

Тема: Що таке Конвенція ООН про права людей з інвалідністю? Статті Конвенції. Розробка структури сценарію.

Мета: Знайомство учасників з темою тренінгового заняття через драма терапевтичні техніки. Актуалізація попередніх знань.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, тканина

11:00 – 13:00

Вправа: «Настрій тілом та звуком».

Учасники стають у коло. Один з учасників виражає свій настрій тілом та звуком, інші учасники повторюють його рух та звук, підтримують його. Кожний учасник має можливість висловитись.

Вправа: «Прийняття у колі».

Учасники стають у коло. Один з них виходить на середину, зажмурює очі, розкручується та починає рухатись із середини кола на зустріч своїм партнерам, що стоять у колі. Партнери лагідно беруть його за плечі, розвертають та дають імпульс рухатись до інших у колі.

Вправа: «Дзеркало».

Учасники діляться на пари. Один з учасників – дзеркало, іншій учасник – людина. Людина починає рухатись, дзеркало відображає рухи людини, повторює. Потім учасники змінюють ролі.

Тренер пропонує учасникам пригадати теми попередніх занять.

Плейбек-театр

Тренер пропонує учасникам поділитись почуттями, що виникали під час обговорення різних тем та які теми викликали найбільші переживання. Актори на сцені грають почуття оповідачів.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Презентація «Конвенція ООН про права людей з інвалідністю»

Перегляд відеороліку «Доступність»

Обговорення з учасниками тренінгу статей, які стосуються їх особистого життя.

Форум-театр

Учасники об'єднуються у групи за принципом, які статті найбільш стосуються мого життя та розповідають один одному історії, пов'язані з порушенням цих прав. Кожна група готує декілька історій та робить форму-виставу.

Після того, як учасники показали та обговорили свою форум-виставу, вони роблять етюди на теми, які підіймаються у виставі, використовуючи тканину, як символ чи метафору.

День 7

Тема: Які теми та статті Конвенції пов'язані з моєю особистою історією. Розробка структури сценарію.

Мета: Знайомство учасників з темою тренінгового заняття через драма терапевтичні техніки. Актуалізація попередніх знань. Розробка сценарію.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, тканина

11:00 – 13:00

Вправа: «Настрій тілом та звуком».

Учасники стають у коло. Один з учасників виражає свій настрій тілом та звуком, інші учасники повторюють його рух та звук, підтримують його. Кожний учасник має можливість висловитись.

Вправа: «Маріонетка».

Учасники діляться на пари. Один з учасників – ляльковод, інший учасник – лялька. Ляльковод рухає уявну ляльку за уявні ниточки.

Вправа: «Розповісти про свою улюблену річ».

Учасники об'єднуються у пари. Розповідають один одному про свою улюблену річ. Завдання для слухаючого запам'ятати історію та виділити найголовніше, про що говорить розповідач. Потім у загальному колі кожний учасник робить переказ.

Вправа: «Етюд: людина та річ».

Учасники об'єднуються у пари та вигадують історію, де є предмет та людина і між ними виникають стосунки. Необхідно зобразити конфлікт, що відбувається між людиною та предметом, а також емоції, які виникають.

Плейбек-театр

Тренер пропонує учасникам поділитись почуттями, що виникали під час обговорення різних тем та які теми викликали найбільші переживання. Актори на сцені грають почуття оповідачів.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Учасники пригадують ті історії та сцени, які вони створювали на минулому тренінговому занятті.

Створення монологів.

Учасники об'єднуються у пари та інтерв'юють один одного, запитання роздає ведучий. Тема монологів : «Як порушуються мої права?». Необхідно записати інтерв'ю та потім прочитати їх. У завданні беруть участь ті учасники, що вміють писати.

Учасники читають свої монологи на сцені. Потім тренер пропонує іншим учасникам прочитати їх монологи, а герої монологів тілом та рухом зображують свої почуття.

Тренер знайомить учасників з основами сценарної роботи та принципами створення інтерактивної вистави.

Презентація: «Соціально-інтерактивний театр, як інноваційна методика роботи серед різних прошарків суспільства, направлена на вирішення соціальних проблем. Приклади сценаріїв соціально-інтерактивних вистав.»

Тренер пропонує учасникам розробити та презентувати свою структуру вистави, спираючись на знайдені форми та розроблені сцени під час тренінгу, з включенням монологів учасників.

День 8

Тема: Проживання власної історії через символи та образи. Розробка структури сценарію.

Мета: Знайомство учасників з темою тренінгового заняття через драма терапевтичні техніки. Актуалізація попередніх знань. Розробка сценарію.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, тканина

11:00 – 13:00

Вправа: «Боді джаз»

Учасники стають у коло. Виконують вправу Боді джаз (За методикою Габріели Рот) за інструкцією ведучого.

Вправа: “Якби я був природним явищем, то яким?”

Необхідно показати тілом та рухом себе як природне явище. Можна виконувати з тканиною.

Вправа: «4 Стихії з тканиною».

Тренер вмикає музику, які відповідає 4 стихіям: вода, земля, вогонь, повітря. Учасники рухаються з тканиною уявляючи себе одною з 4 стихій.

Що таке метафора? Тренер проводить дискусію з учасниками на тему: «Метафора»

Вправа: «Листок»

Тренер пропонує учасникам уявити себе листочком та розповісти, який я листок, де я расту, що навколо мене....

Вправа: тренер пропонує учасникам об'єднатись у пари. Один з учасників пропонує іншому уявити себе кимось, або чимось та порухатись, як ця людина. Наприклад: «Дерево, яке росте біля річки...», «Дівчинка, яка біжить по росі», «Калюжа, в якій відображається небо...» тощо.

Тренер розповідає про три можливості програвання образу: імітація, проживання, образ, як імпульс для руху.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Знайомство учасників з методикою креативної імпровізації Олега Драча.

Вправа: «Я предмет з порушенням»

Учасники ходять по сцені хаотично, тренер пропонує їм уявити якийсь предмет та знайти в ньому якесь порушення. Необхідно почати ходити уявляючи це порушення. В якийсь момент учасники починають відчувати себе цим предметом з порушенням та певні емоційні переживання. За сигналом тренера вони зупиняються і говорять фразу, повторюють її декілька разів та ідуть далі. Обговорення вправи.

Учасники пригадують ті монологи, які вони створювали на минулому тренінговому занятті та намагаються знайти для них метафору.

Пошук символу вистави. Тренер пропонує розглянути символ «Крила». Що означають «Крила» в житті людини та значить «Відібрати крила».

Тренер пропонує учасників пошукати твори українських письменників та поетів, що використовували «Крила», як метафору.

День 9

Тема: Обговорення загальної ідеї соціально-інтерактивної вистави. Розробка структури сценарію.

Мета: Актуалізація попередніх знань. Розробка сценарію.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, тканина

11:00 – 13:00

Вправа: Боди Джаз

Учасники стають у коло. Виконують вправу Боді джаз (За методикою Габрієли Рот) за інструкцією ведучого.

Вправа: Зустріч у колі в танці.

Вправа: Хлопки по колу. Повтор ритму.

Плейбек-театр

Тренер пропонує учасникам поділитись почуттями, що виникали під час обговорення різних тем та які теми викликали найбільші переживання. Актори на сцені грають почуття оповідачів.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Розробка структури сценарію.
Відпрацювання сцен вистави.

День 10

Тема: Запис сценарію соціально-інтерактивної вистави. Затвердження сценарію.

Мета: Актуалізація попередніх знань. Розробка сценарію.

Предмети та матеріали: столи, стільці, ноутбук, колонки, спокійна музика, папір, олівці, дошка, крейда, тканина

11:00 – 13:00

Вправа: «Настрій тілом та звуком».

Учасники стають у коло. Один з учасників виражає свій настрій тілом та звуком, інші учасники повторюють його рух та звук, підтримують його. Кожний учасник має можливість висловитись.

Вправа: «Дзеркало».

Учасники діляться на пари. Один з учасників – дзеркало, інший учасник – людина. Людина починає рухатись, дзеркало відображає рухи людини, повторює. Потім учасники змінюють ролі.

Плейбек-театр

Тренер пропонує учасникам поділитись почуттями, що виникали під час обговорення різних тем та які теми викликали найбільші переживання. Актори на сцені грають почуття оповідачів.

13:00 - 14:00 - Обід

14:00 - 17:00

Розробка структури сценарію.
Відпрацювання сцен вистави.
Затвердження сценарію.